

ΠΟΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΙΟ ΣΧΟΛΕΙΟ
ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΙΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ
ΤΟΥ ΣΗΜΕΡΑ;

Philippe Meirieu

Εισαγωγή:

- Το 1921, μετά το «σφαγείο» του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου, παιδαγωγοί όλων των τάσεων συναντήθηκαν στο Καλαί για να διαβεβαιώσουν ότι «ποτέ ξανά», πεπεισμένοι ότι η εκπαίδευση μπορεί να συνεισφέρει στην οικοδόμηση ενός πιο αδελφικού κόσμου.
- Το 1945, μετά το φρικτό δράμα του Ολοκαυτώματος, ο φιλόσοφος Adorno διαβεβαιώνει, στην ομιλία του «Η εκπαίδευση μετά το Άουσβιτς», ότι *«μας χρειάζεται να πιστεύουμε ότι η εκπαίδευση μπορεί ακόμη να κάνει κάτι για το μέλλον του κόσμου»*.
- Έκτοτε, έχουμε τόσο πολλούς λόγους για να αποθαρρυνθούμε αλλά δεν έχουμε αυτό το δικαίωμα...
 - γιατί είμαστε «υπεύθυνοι για το μέλλον»...
 - γιατί στην εκπαίδευση, η παραμικρή χειρονομία μπορεί να αλλάξει έναν άνθρωπο και ένας άνθρωπος μπορεί να αλλάξει τον κόσμο.

- Αλλά πρέπει να έχουμε συνείδηση των προκλήσεων τις οποίες έχουμε να αντιμετωπίσουμε:
 - την υποχώρηση των ολιστικών κοινωνιών και την άνοδο του κοινωνικού ατομικισμού.
 - την εργαλειοποίηση του κοινωνικού ατομικισμού από τον νεοφιλελευθερισμό για να προωθήσει τον ανταγωνισμό όλων εναντίον όλων.
 - την εργαλειοποίηση του κοινωνικού ατομικισμού από τον «καπιταλισμό των (ψυχικών) ορμών» και τον λαϊκισμό που μας γυρίζουν στο παιδαριώδες.
- Έχουμε κάνει ίσως ένα πρώτο βήμα προς τη δυνατότητα μιας αλληλέγγυας δημοκρατίας, αλλά έχουμε μπροστά μας μια διπλή ουσιαστική πρόκληση:
 - Να επιτρέψουμε στην καθεμία/καθέναν να χειραφετηθεί και να «σκέφτεται μόνος/μόνη της».
 - Να επιτρέψουμε σε όλες και όλους να οικοδομήσουν «από κοινού» για να θεμελιώσουν μια αλληλέγγυα κοινωνία.

Μπροστά σε μια ιδιαίτερα δύσκολη
κατάσταση (σε εθνικό και διεθνές επίπεδο),
προτείνω να εργαστούμε σε...

ΔΩΔΕΚΑ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ,
ΔΩΔΕΚΑ ΤΟΜΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΗΜΕΡΑ...

1- Σε μια κοινωνία όπου η ατομική επιτυχία υποτίθεται ότι συμβάλλει αυθόρμητα στο συλλογικό συμφέρον...

Οφείλουμε να εργαζόμαστε αδιάκοπα για τη δημιουργία μορφών συνεργασίας που να είναι επωφελείς για όλους/όλες και να οικοδομούν κάτι κοινό.

Τι είναι η συνεργασία;

Μια κατάσταση όπου η συνεισφορά του καθενός είναι απαραίτητη για την επιτυχία όλων και η επιτυχία όλων επιτρέπει την ατομική πρόοδο του καθενός.

Πώς μαθαίνεται η συνεργασία;

- 1) Η αποκέντρωση μέσα από την αλληλοβοήθεια και την ανταλλαγή γνώσεων
- 2) Η οικειοποίηση μέσα από την προσωπική αναζήτηση
- 3) Τα ερωτήματα που προκύπτουν από την αντιπαράθεση
- 4) Η βελτίωση μέσα από τη διόρθωση
- 5) Η συμπληρωματικότητα και η « τάξη-παζλ» (τεχνική jigsaw)
- 6) Το κοινό καλό και το «Συμβούλιο»
- 7) Το συμπεριληπτικό σχολείο
- 8) Η συνεργατική οικονομία

2. Σε μια κοινωνία όπου η ικανοποίηση των ορμών, το ελκυστικό και το «αμέσως τώρα» υπερισχύουν συστηματικά επί της αναζήτησης της ακρίβειας, της ορθότητας και της αλήθειας...

Οφείλουμε να εργαζόμαστε πάνω στην αναστολή της δράσης, που επιτρέπει την εμφάνιση της σκέψης, την είσοδο στον στοχασμό, τη «ανάπτυξη» μέσα από την κουλτούρα.

Από τον Γιάννου Κόρτσακ στις νευροεπιστήμες... η εμφάνιση της αναστολής της δράσης ως προϋπόθεση της εισόδου στον στοχασμό.

- Για να προοδεύσει το υποκείμενο χρειάζεται να υπάρχει μια κοινωνικογνωστική διαμάχη.
- Η ύπαρξη μιας κοινωνικογνωστικής διαμάχης προϋποθέτει να ξεφύγει κανείς από τις συμμετρικές στάσεις της απόρριψης από τη μια και της άμεσης αποδοχής από την άλλη, όπως και από την εναλλασσόμενη υιοθέτησή τους.
- Για να δημιουργηθεί η κοινωνικογνωστική διαμάχη, πρέπει να ανασταλεί η άμεση αντίδραση, έτσι ώστε το ενδοπροσωπικό να γίνει διαπροσωπικό.
- Η παιδαγωγική εφευρίσκει μηχανισμούς που επιτρέπουν την αναστολή της δράσης, εφευρίσκει περιορισμούς που ευνοούν την εμφάνιση της ελευθερίας.

3. Σε μια κοινωνία όπου η γλώσσα διαλύεται στα σλόγκαν και τη φλυαρία, όπου η γοητεία υπερισχύει της ακρίβειας και οι δεσμοί της ομάδας εμποδίζουν την ορθολογική ανταλλαγή επιχειρημάτων...

Οφείλουμε να αγωνιζόμαστε αδιάκοπα για την καθαρότητα της διατύπωσης, τη γλωσσική σταθερότητα, την οικοδόμηση μορφών διαλογικής αντιπαράθεσης που να σέβονται τις αρχές της «ακεραιότητας».

Η απόκτηση της γλώσσας
ως «επεξεργασμένου κώδικα» (πβ. Basil Bernstein)
δεν είναι ισότιμα κατανεμημένη στο κοινωνικό πεδίο

- Η είσοδος στον λόγο και στη γραφή ως κλειδί του στοχασμού.
- Η αναδιατύπωση ως ουσιώδης πρακτική επικοινωνίας.
- Η ανταλλαγή μεταξύ ομηλίκων καθώς και με τον ενήλικο ως προϋπόθεση της ανάπτυξης για :
 - να γίνεσαι κατανοητός από τον άλλο (αρχή της κατανοησιμότητας)
 - να μπαίνεις στη θέση του άλλου (αρχή της αποκέντρωσης)
 - να αμφιβάλλεις για τον εαυτό σου (αρχή της αποσταθεροποίησης)
 - να ενσωματώνεις την οπτική του άλλου δίχως να αποποιείσαι τη δική σου (αρχή του συντονισμού)

4. Σε μια κοινωνία όπου το καταναλώσιμο και το
απαρχαιωμένο επικρατούν συχνά
μέσα στο πλαίσιο μιας «τραπεζικής παιδαγωγικής»...

Οφείλουμε να ξαναβάλουμε μπρος και να εργαστούμε ώστε
η ολοένα βελτιούμενη «αληθινή εργασία»,
η επεξεργασία του «αριστουργήματος» μέσα στην «υπομονή του
εργαστηρίου»...
να καταστούν η «κανονική» μορφή αξιολόγησης,
αυτή που επιτρέπει «όχι να γίνεις καλύτερος από τους άλλους,
αλλά καλύτερος από εσένα τον ίδιο».

Η αξιολόγηση δεν είναι καταρχήν αυτό που επιτρέπει τις κατατάξεις και το να γίνεσαι καλύτερος από τους άλλους, είναι αυτό που επιτρέπει στον καθένα να προοδεύει.

- Τα παραδοσιακά αδιέξοδα της αριθμητικής αξιολόγησης τα έχει καταδείξει η δοκιμολογία εδώ και πολύ καιρό
- Το θεμελιώδες πρόβλημα της αξιολόγησης : σε ποιον χρησιμεύει;
- Οι προοπτικές μιας «αξιολόγησης για την πρόοδο»:
 - Η διπλή βαθμολόγηση
 - Το σύστημα των «διπλωμάτων» του Φρενέ
 - Οι μονάδες αξίας

5. Σε μια κοινωνία της εικονικής οικονομίας,
των ανταλλαγών μεταξύ ανθρώπων
και των ανταλλαγών μεταξύ των ανθρώπων και του
κόσμου...

Οφείλουμε να έχουμε συνείδηση ότι
η συνάντηση με την αντίσταση του αντικειμένου και ο διάλογος
μαζί του αποτελούν μια μορφή ουσιαστικής εργασίας, είναι
συστατικά της οικοδόμησης της προσοχής, αποτελούν πύλη
εισόδου στο «έργο».

Σε όλους τους τομείς, το «κάνω» είναι «κάνω μαζί», μεταμορφώνω το πραγματικό αναπτύσσοντας ταυτόχρονα τη διπλή διαδικασία της αφομοίωσης και της συμμόρφωσης

- Το παιδαριώδες και ο πειρασμός της παντοδυναμίας.
- Η έξοδος από το παιδαριώδες και η συνάντηση με την αντίσταση των πραγμάτων και των άλλων ανθρώπων.
- Η «χειρωνακτική» δραστηριότητα δεν είναι το αντίθετο της διανοητικής δραστηριότητας αλλά η προϋπόθεσή της στην ανάπτυξη του υποκειμένου.
- Η «χειρωνακτική» δραστηριότητα επιτρέπει την οικοδόμηση «μηχανισμών προσοχής».
- Η «χειρωνακτική» δραστηριότητα επιτρέπει να έχει κανείς την εμπειρία της θεμελιακής διαλεκτικής του ενδεχομένου και της υπέρβασης.

6. Σε μια κοινωνία όπου η ηδονιστική εξύψωση της «προσωπικής ανάπτυξης» οδηγεί στη σύγχυση μεταξύ αυθορμητισμού και δημιουργικότητας...

Οφείλουμε να εφευρίσκουμε «γόνιμους περιορισμούς» που να επιτρέπουν στο υποκείμενο να οικοδομεί τον εαυτό του και να υψώνεται πάνω από το «δοσμένο».

Ο σκοπός της εκπαίδευσης είναι η χειραφέτηση, ως η ικανότητα να «κάνεις έργο σου τον ίδιο σου τον εαυτό» (Pestalozzi)

- Αλλά είμαστε όντα τυχαία.
- Είμαστε όντα «κατασκευασμένα» από:
 - τη βιολογία μας,
 - το περιβάλλον μας,
 - την ιστορία μας...
- Οφείλουμε ωστόσο να μην καταφεύγουμε στην ουσιοκρατία: «Τι το κάνεις, εσύ, αυτό που σε έχει κάνει αυτό που είσαι;»
- Η εκπαίδευση οφείλει να επιτρέπει στην καθεμία και στον καθένα να υπερβαίνει τον εαυτό της.
- Ο εκπαιδευτικός οφείλει να προσφέρει συνεχώς στο υποκείμενο καταστάσεις και εφόδια που να του επιτρέπουν να υπερβαίνει τον εαυτό του.

7. Σε μια κοινωνία όπου οι εξελίξεις των οικογενειακών σχηματισμών και τα τεχνολογικά βοηθήματα προσκαλούν το παιδί να παραμένει στο παιδαριώδες και τον έφηβο στην «παντοδυναμία» του...

Οφείλουμε να θεμελιώνουμε τη διαφορά ανάμεσα στην εξουσία και το κύρος (l'autorité) και να επιτρέπουμε στα παιδιά να αποκτούν τη θεμελιακή εμπειρία του κύρους (εξουσίας) που ασκείται πάντοτε «τόσο όσο...»

Σε μια δημοκρατία, «ο τόπος της εξουσίας είναι κενός» (Claude Lefort)

- Χειραφέτηση σημαίνει ότι διαφεύγει κανείς από τις σχέσεις κυριαρχίας, από τη χειραγώγηση και από όλες τις μορφές επιρροής.
- Ωστόσο σε κάθε συλλογικότητα χρειάζεται τα άτομα να διαθέτουν ένα νόμιμο κύρος (εξουσία).
- Το κύρος είναι νόμιμο μόνο όταν απορρέει από μια υπεύθυνη θέση στην υπηρεσία της συλλογικότητας.
- Η εκπαίδευση οφείλει να διδάσκει ότι μόνο η υπεύθυνη θέση παρέχει μια εξουσία.
- Αυτό μαθαίνεται μέσα από την ανάληψη ρόλων και υπευθυνοτήτων.
- Ο καθένας/καθεμία πρέπει να μπορεί να ασκείται σε όλες τις υπευθυνότητες.

8. Σε μια κοινωνία όπου η οικοδόμηση της ταυτότητας των νέων πραγματοποιείται πλέον μέσα από την ψυχαναγκαστική κατανάλωση ή την τυφλή προσχώρηση σε μηχανισμούς ταύτισης...

Οφείλουμε να εργαζόμαστε για τη δημιουργία πλαισίων που να δομούν, να επιτρέπουμε στους νέους να βιώνουν την εμπειρία ενός συλλογικού σώματος, εντός του οποίου να μπορεί κανείς να οικοδομεί την ταυτότητά του ευρισκόμενος σε ασφάλεια, δίχως να απαλλοτριώνει την ελευθερία του.

Ένα πλαίσιο που δομεί είναι ένας «θεσμός» που επιτρέπει στον καθένα και σε όλους να συμμετέχουν

- Αυτό το πλαίσιο οφείλει να είναι ένας «χώρος εκτός απειλής», όπου μπορεί κανείς να δοκιμάσει να κάνει αυτό που δεν ξέρει να κάνει δίχως να διακινδυνεύει.
- Αυτό το πλαίσιο θεμελιώνεται στον ΝΟΜΟ: «Απαγορεύεται η βία»
- Λειτουργεί σύμφωνα με ΚΑΝΟΝΕΣ που θεσπίζονται γιατί υπάρχει ένα κοινό σχέδιο.
- Αυτοί οι κανόνες στοχεύουν τη «ρύθμιση» και όχι την «τυποποίηση»
- Μια συλλογικότητα έχει επίσης πάντοτε ανάγκη από ΤΕΛΕΤΟΥΡΓΙΚΑ, τα οποία καθιστούν δυνατή την υιοθέτηση των νοητικών στάσεων που απαιτούν οι διάφορες δραστηριότητες.

9. Σε μια κοινωνία όπου οι γνώσεις και η κουλτούρα ανάγονται στο χαρακτηριστικό της γρήγορης και φανταχτερής «αποτελεσματικότητάς» τους...

Οφείλουμε να εξηγούμε ότι οι γνώσεις εγγράφονται σε μία γενεαλογία και συμμετέχουν στο κίνημα συλλογικής χειραφέτησης των ανθρώπων.

Οι γνώσεις δεν είναι «αιώνιες και αμετάβλητες ουσίες».
Οικοδομήθηκαν από τους ανθρώπους μέσα στην ιστορία,
για τη χειραφέτησή τους.

- Μαθαίνω, δεν σημαίνει υποτάσσομαι
- Μαθαίνω, σημαίνει μπαίνω σε μια διαδικασία που δίνει νόημα στις γνώσεις.
- Αυτό που δίνει νόημα στις γνώσεις, πέρα από την «χρήση» τους, είναι η κατανόηση των όρων της εμφάνισής τους.
- Μια χειραφετητική εκπαίδευση είναι μια εκπαίδευση που διδάσκει τις γνώσεις επανεγγράφοντάς τις μέσα στην ιστορία τους.
- Κατ' αυτόν τον τρόπο θα μπορέσει και το υποκείμενο να τις εγγράψει στη δική του ιστορία.

10. Σε μια κοινωνία όπου οι αναδιπλώσεις των οικογενειών και των ομάδων απειλούν τον κοινωνικό δεσμό...

Οφείλουμε να καταστήσουμε την αλληλεγγύη τη θεμελιώδη αρχή ενός επανιδρυμένου δημόσιου τομέα.

Μία κοινωνία δεν είναι ούτε μια κοινότητα
ούτε ένα άθροισμα κοινοτήτων,
είναι ένα κοινό σχέδιο που σέβεται τις μοναδικότητες.

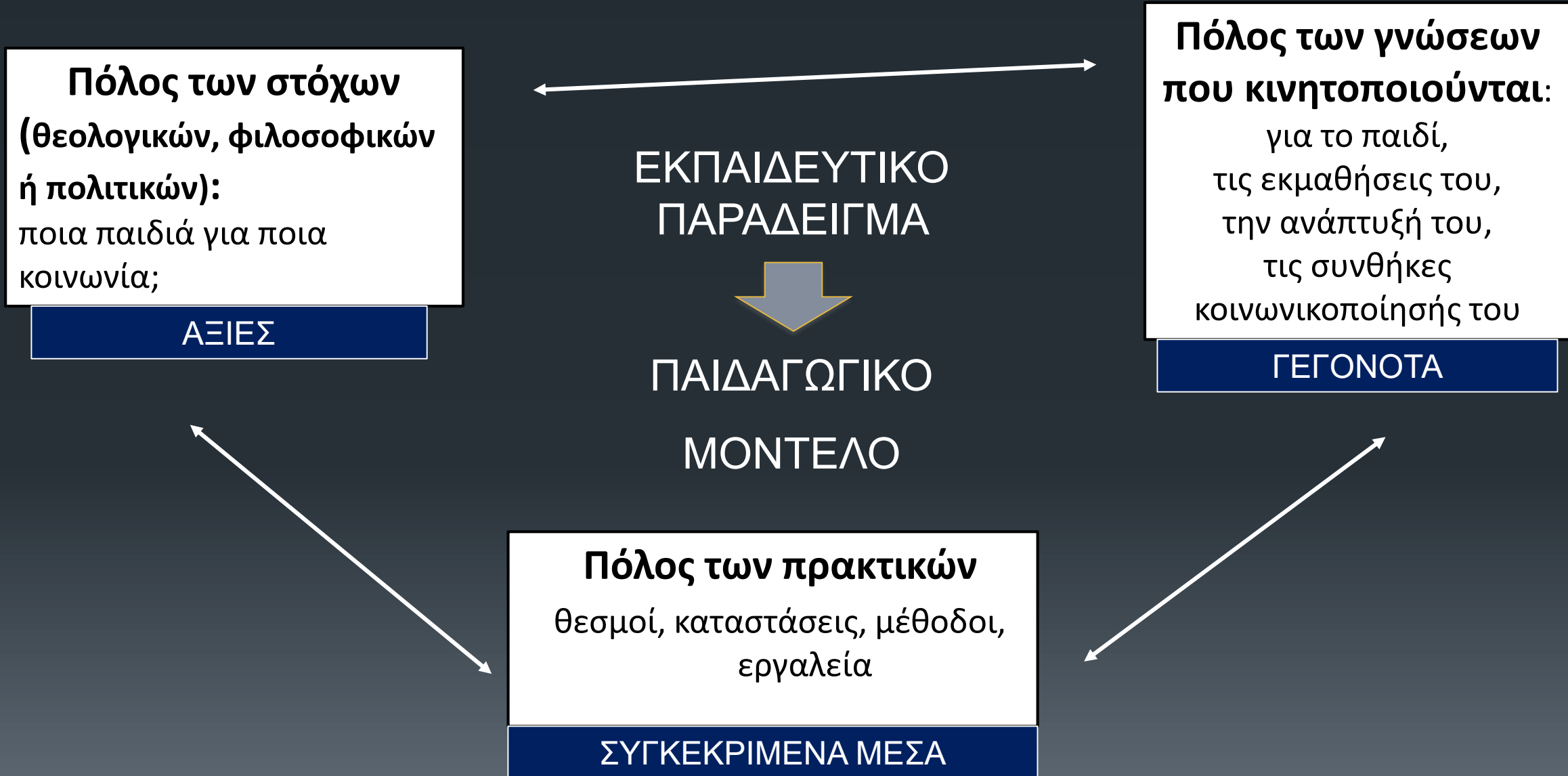
- Η τάξη είναι ένα ο τόπος όπου τα υποκείμενα έρχονται, το καθένα με την ιστορία του, για να μοιραστούν τις ίδιες γνώσεις.
- Η εκπαίδευση οφείλει να επιτρέπει στα υποκείμενα να αναγνωρίζονται μεταξύ τους ταυτόχρονα ως όμοια και διαφορετικά.
- Η κουλτούρα, επειδή επιτρέπει την πρόσβαση σε θεμελιώδη ανθρωπολογικά ερωτήματα, συνδέει το πιο μύχιο του καθενός μας με το πιο παγκόσμιο.
- Αλλά τα έργα της κουλτούρας πρέπει να γίνουν αντικείμενο οικειοποίησης, μεταβολισμού και «αναδημιουργίας» εκ μέρους του καθενός/καθεμίας.

11. Σε μια κοινωνία όπου οι επιστημονικές παραφορές οδηγούν καμιά φορά να ξεχνιούνται οι στόχοι, τα μαθήματα της ιστορίας...

Οφείλουμε να προσέχουμε να μην κλείνουμε την πόρτα σε καμία πρόταση αλλά και να μην παραλείπουμε ποτέ να την εξετάζουμε στο επίπεδο των αξιών.

Κάθε παιδαγωγική οικοδομείται συναρθρώνοντας τρεις αδιαχώριστους πόλους:

12. Σε μια κοινωνία όπου το παιδί είναι αντικείμενο
κακομεταχείρισης, κακοποίησης,
περιφρόνησης, εργαλειοποίησης...

Οφείλουμε να κάνουμε κεντρικό διακύβευμα
το ζήτημα της συλλογικής κινητοποίησης
για τα Δικαιώματα του παιδιού

Το παιδί, επειδή είναι ταυτόχρονα ένα «ον ανολοκλήρωτο» αλλά και μία «πλήρης» ύπαρξη, πρέπει να διαθέτει...

«Πιστωτικά δικαιώματα» ή «δικαιώματα σε...»: (Ουσιαστικά και πάντοτε επίκαιρα)

- ✓ Το 2021, 26.000 παιδιά πεθαίνουν κάθε μέρα στον κόσμο από θανάτους που θα μπορούσαν να έχουν αποφευχθεί.
- ✓ Περισσότερα από 100 εκατομμύρια παιδιά ζουν στον δρόμο.
- ✓ Περισσότερα από 180 εκατομμύρια δεν έχουν πρόσβαση σε καμιά μορφή σχολείου.
- ✓ Παιδιά-στρατιώτες, παιδιά-σκλάβοι, παιδιά θύματα βίας, κτλ...
- ✓ Παιδιά θύματα σεξουαλικής βίας κάθε χρόνο, παιδιά κακοποιημένα, τσακισμένα, εργαλειοποιημένα...

«Δικαιώματα-ελευθερίες» ή «δικαιώματα να...» (άρθρα 12 έως 15 της Σύμβασης) :

- Το δικαίωμα του παιδιού να το ακούν οι μεγάλοι (δίχως αναγκαστικά να συναινούν) «για κάθε θέμα που το αφορά»
- Το δικαίωμα να εκφράζει τη γνώμη του
- Το δικαίωμα να προτείνει σχέδια, κτλ...

Και το θεμελιώδες δικαίωμα κάθε παιδιού είναι το «δικαίωμα στην εκπαίδευση»

- Επειδή είναι ένα «ον ανολοκλήρωτο», ο μαθητής έχει το δικαίωμα να αποφασίζουν οι μεγάλοι, λόγω της εμπειρίας που διαθέτουν, αυτά που πρέπει να μάθει...
- και, *ταυτόχρονα*, επειδή είναι μια «πλήρης ύπαρξη», έχει το δικαίωμα να χρειάζονται και να ζητούν την προσωπική του δέσμευση για τη δική του μάθηση. Και είναι αυτό το «*ταυτόχρονα*» που βρίσκεται ακριβώς στην καρδιά του παιδαγωγικού εγχειρήματος, σε ό,τι το πιο απαιτητικό έχει, πολύ μακριά από μια απλουστευτική οπτική που θα θεωρούσε τις μηχανικές εκμαθήσεις ως ένα προαπαιτούμενο για την είσοδο του νέου στον κόσμο του νοήματος.
- Τι σημαίνει λοιπόν, σε τι έγκειται, πράγματι, η παιδαγωγική δράση; Σημαίνει ότι εφευρίσκω τρόπους για να αναλάβω ως ενήλικος ταυτόχρονα δύο επιταγές απέναντι στα παιδιά και τους εφήβους : «να αποφασίσω τι πρέπει να μάθουν» και να «ενεργήσω έτσι ώστε να το μάθουν μόνοι τους». Αν αρκεστεί κανείς στο πρώτο σκέλος, τότε φαντάζεται ότι αρκεί να καθορίσει τις εκμαθήσεις για να πραγματοποιηθούν. Αν αρκεστεί στο δεύτερο, τότε τίθεται στην καλή διάθεση των μαθητών, αν όχι στο καπρίτσιο τους. Και στις δύο περιπτώσεις, περιορίζεται κανείς να προσφέρει τις γνώσεις στους προνομιούχους εκείνους που έχουν ήδη ανακαλύψει, στην προσωπική τους ιστορία, ότι θα μπορούσαν να βρουν στις γνώσεις πηγές ευχαρίστησης ανώτερες από όσα θα πρέπει να δεχτούν να απαρνηθούν για να τις αποκτήσουν...

Συμπέρασμα

Μαθαίνω - «**να σκέφτομαι μόνος/μόνη μου**» και

- «**να οικοδομώ από κοινού**» :

οι δυο απαιτήσεις μιας παιδαγωγικής για τα χρόνια που έρχονται.